

גדר איסור נדר ואופן יצירתו

פתיחה

תחילה ושורש לחיוב קיום הנדר הוא משום קרא דלא יחל דברו (במדבר פ"ל פ"ג) דשמעינן מיניה דאסור לחלל ולהפר דיבורו שדיבר, אולם כשנעיין לאורך הסוגיות נמצא דלא סוף דבר הוא, אלא שאחרי שאסור לאדם לחלל דיבורו גם נוצר מחמת כן חלות איסור בגוף החפץ והיינו שהחפץ עצמו נאסר ולא הוא רק דין על הגברא לקיים דיבורו, ובאמת שבזה הופרש דין נדר מדין שבועה, ששבועה אין ענינה אלא קיום דיבורו אבל נדר ענינו הוא חלות איסור בחפץ, ולא מיבעי בנדרי הקדש שודאי הוא כן דהא להדיא שייך בהו פדיון ומעילה וכו' אלא אפילו בנדרי איסור הוא כן וכפי שיבואר אי"ה להלן, ודבר זה נתפרש להדיא בגמ' (דף ב:) דאמר דשבועה הוי איסור גברא ונדר הוי איסור חפצא דש"מ נדר לא הוי דין אגברא גרידא לקיים את אמרי פיו אלא נקבע בכך דין בגוף החפץ, אלא שהדבר צריך תלמוד ומכמה פנים, א. אחרי שבתורה לא נאמר אלא דין לא יחל דברו מנ"ל לאוסופי עלה דין איסור בחפצא, ב. מהו דין האיסור הלזה הקיים בחפץ, דמה נשתנה בחפץ אחרי הנדר ממה שהיה קודם הנדר, ג. כיצד נוצר האיסור הזה ע"י דיבורו, דגבי דיבורו לא שמעינן אלא לקרא דלא יחל דברו דלפום פשטא אינו אלא דין בגברא וא"כ כיצד נוצר איסור בחפצא, ועוד יקשה בזה מ"ש משבועה דילפינן לה נמי מקרא דלא יחל והתם לא הוי דין בחפצא אלא בגברא, וצ"ב.

גוף השלחבת נראה פשוט דלא הוי דבר הנדר [ועי' בנדריס (דף י:) במתני' דקתני "כאשיש", ובראשונים שם, ויש להאריך], וחזרנו לתמיהתנו דא"כ מאי מעילה שייכא בקונמות.

ב

עוד איתא בגמ' (דף מז.) בעי אבימי קונם לבית זה שאתה נכנס, מת או שמכרו לאחר מהו, אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו או לא, אמר רבא ת"ש וכו', ש"מ אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו ש"מ, ע"כ, וגם דבר זה צ"ב, דהלא הא מיהא פשיטא דמה שיכול האדם לאסור בנדר אינו אלא את שלו על עצמו ועל אחרים או את של אחרים עליו דכלפי זה יש לו שייכות, אבל אין יכול אדם לאסור בנדר חפץ של חבירו על חבירו וכדאמר בגמ' (שם), וא"כ נהי דבשעה שאסר את החפץ על חבירו היה החפץ שלו מ"מ השתא לאו דידיה הוא, והיאך בידו הדבר לאסור החפץ של חבירו על חבירו, ואמנם יש לפתוח ולדון בזה מה החיסרון בלאסור את של חבירו על חבירו, האם הוי חיסרון בעצם הדבר שאין יכול לחול איסור על חבירו כשאין הדבר בא מצידו או דילמא אינו יכול להחיל איסור כיון שאינו ברשותו אבל עצם החלות שייכת בכה"ג, דאי נימא דכל החיסרון הוא במעשה החלת האיסור א"כ הכא כשהחיל האיסור היה הדבר ברשותו, אלא דאפ"ה לאו שפיר דמי, דהא סיבת חלות האיסור בזמן שלאחר שיצא מרשותו היא מחמת האיסור שהחיל באותה שעה ראשונה, ואז לא היה בידו להחיל איסור כלל כלפי אותו הזמן שאחרי שיצא מרשותו, והוי כמי שמכר חפץ לחבירו

א

בגמ' (נדריס דף לה.), בעא מיניה רבא מר"נ יש מעילה בקונמות או לא, ועי"ש דמייתי פלוגי תנאים בזה, והדבר תמוה, דמעילה ענינה נטילת ממון מרשות גבוה, והוי כעין גזל ורק דלא הוי מחבירו אלא מהקדש, והכא גבי נדרי איסור אף לבתר דנקטינן דיש איסור בגוף החפץ מ"מ לא הוי אלא חפץ אסור וככל מילי דאיסור דעלמא, ואם משתמש בו עובר על איסור אבל אכתי הוי ממון דיליה, ומעילה מאי שייכא להכא כלל.

ושמא נצטרך לצאת מכאן ולומר דלעולם יסוד דין מעילה לאו היינו משום גזילת ממון גבוה כפי הפשטות אלא יסודו אחר הוא, דכל מה דשייך מעילה היינו משום דנעשה ע"פ דיבור, וההשתמשות בממון גבוה הוי הפרת הדיבור וכמו גבי נדר ממש, וכע"ז מצאנו לשון "מעילה" גבי פקדון (ויקרא פ"ה פכ"א) דקרי ליה "ומעלה מעל" והתם הוי גבי "וכחש" שהוא ענין השייך לדבר שקר, והכא נמי מכחיש דיבורו הראשון ע"י שמשתמש בדבר של גבוה, ואף שמעילה שייכת ג"כ בחטאת ואשם הבאים בחובה ולא רק בנדבות הבאות בנדבה אפ"ה הקרבן עצמו מה שנעשה קרבן הוא ע"י דיבור, דע"י הדיבור מתייחד הכבש או השעיר להיות לשם חטאת או אשם וא"כ לענין זה שייך מעילה, אלא דמ"מ יש להקשות לזה מאש המזבח דאיתא בביצה (דף לט.) דאין מועלין בה ופירש"י שם משום דלית בה ממשא, עי"ש, ומשמע דבלא זה היה בה דין מעילה, ונמצא דשייך מעילה אף בדבר שאינו נדור בפה דהא

לן דאחרי שניתנה התרומה לכהן שוב לא מצי הבעלים להישאל על התרומה, ואכן יעו"י בר"ן שם שכתב וז"ל, דכיון שזכה בה כהן שוב אינו יכול לישאל עליה, עכ"ל, ובפשטות אפשר להוכיח מזה דהיכא דעבר החפץ לרשות אחרת שוב אי"א להישאל על הנדר, מיהו עיי"ש ברא"ש שכתב וז"ל, כיון דיצאה מרשות ישראל וקיים בה מצות נתינה תו לא מצי לאפקועי שם תרומה מינה ע"י שאלה, והררא"מ פירש דלא מצי למיתשיל עלה שהרי לא קרא עליה הוא שם תרומה, משמע דאכהן קאי אבל ישראל שהפרישה מצי מיתשיל עלה וכו', עכ"ל, הרי לן פלוגתת ראשונים בהך מילתא אי מצי למיתשיל על תרומה לאחר שעברה ליד הכהן [ועיי"ש בגליון מהרש"א], ולכאורה תהיה ראייה לפי כל שיטה גם לענין נדר.

אלא דאיי"ז פשוט שיש מזה ראייה, דהנה יש לחלק בין נדר לתרומה, דגבי חפץ נדור שעבר בעלות, סיבת הקבלה של הבעלים הב' היא מחמת מתנה או מכר וכיו"ב, ורק שעל אותו החפץ שקיבל רובץ נדר אבל אי"ז שייך לעצם הקבלה, משא"כ גבי תרומה כל מה שקיבל את הפירות היינו מחמת היותם תרומה ואם יישאל התורם יפקיע בכך את כל סיבת קבלת הכהן, ומעתה יש לצאת לב' דרכים הפכיות, או דנימא דזה הוי סיבה שגבי תרומה טפי נימא דלא יוכל להישאל כיון שאינו יכול להפקיע הבעלות מיד הכהן, או דנימא בהיפוך דכיון שכל קבלת הכהן תלויה בו אזי בכוחו להפקיע הדבר מעיקרו ואין בעלותו של הכהן מעכבתו כיון שכל עצמה אינה תלויה אלא בו, משא"כ גבי נדר שהבעלות של המקבל אינה תלויה בנדר וכעת אין לו שום שייכות לנדר לבד ממה שהוא זה שאסרו וא"כ יתכן לומר דלא יהני בזה שאלה, ויל"ע בדבר זה.

ג

ועוד מצאנו כמה ענינים ודינים בנדר הטעונים ביאור, דאיתא לפלוגתת הרמב"ם והר"ן גבי מלקות דבל יחל היכא דהאחד הדיר את חבירו מי לוקה, דבדברי הרמב"ם (פ"י מנדרים הי"ב) משמע דהמדיר לוקה כאשר מהנה את המודר משום שהוא אשר "דיבר" וכלפיו שייך קרא דלא יחל דברו אבל גבי המודר שלא הוא דיבר לא שייך גביה קרא דלא יחל דברו כלל, ודעת הר"ן (דף טו.) דהמודר לוקה כיון דהוא ניהו דעבר אלאו, והא דקאמר קרא "דברו" היינו לא יחל את ה'דיבור', בין שלו ובין של אחרים, והך פלוגתא צריכה ביאור, וביותר דעת הר"ן צ"ב דאף שהעמיס דבריו בלשון הפסוק מ"מ לכאורה לא סגי בהא, דהא אין יכול אדם לאסור חפץ של חבירו על חבירו, ולפ"ד הר"ן למה לא יוכל לאסור, נימא דלא יחל אדיבור

לזמן שאחר שימכרנו לאדם אחר דודאי לא מהניא המכירה כיון דאותה שעה אין החפץ שלו כלל והיכי מהני הכא.

ואשר נצטרך לכאורה לומר דבאמת לא אותה שעה ראשונה היא סיבת האיסור דהשתא אלא כיון שהיה אסור רגע לפני המכירה או המתנה משו"ה אסור גם כעת, והיינו הכלל דכיון דחל תו לא פקע, אמנם ע"י היטב בסוגיא דלעיל (דף מב:) דבעי לאוקמי לפלוגתת רב ושמואל ור"י ור"ל בהך מילתא אם אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, ודחי לה ואמר דלעולם כו"ע מודו דמצי אסור, ומה דפליגי היינו בלישנא דנכסיי [דמשמע לכאן נכסיי דידי דוקא] אי חשיב לישנא דאסרה גם לאחמ"כ או לא, ופי' שם הר"ן (ד"ה כי פליגי) את הצד דלישנא דנכסיי אסרה לעולם וז"ל, ואפי"ה אדם אוסר, אי משום דנכסי לעולם משמע ואלו שהן עכשיו נכסי קאמר, אי משום דכיון דחיילא עליהו איסורא תו לא פקע, עכ"ל, וזה פירש רק השתא דתלי הפלוג' בלישנא דנכסי אבל לעיל מינה כשפי' הר"ן את עיקר הספק אם אדם אוסר דבר לכשיצא מרשותו לא הביא הך טעמא דכיון דחל תל"פ, ונראה מדבריו דבעיקר הצד דאדם אוסר דבר אף לכשיצא מרשותו לאו היינו משום טעמא דכיון דחל תל"פ, דנראה דלא מהני הך טעמא היכא דיש סיבה שיפקע וכמ"ש הר"ן לאחמ"כ (ד"ה ומהדיין אלא) ד"פקע להו איסורייהו", וכל מה דשייך לומר הך כללא דכיון שחל תל"פ היינו היכא דשייך לחול מצ"ע גם אח"כ וכמו דמסקינן דלכו"ע אדם אוסר לכשיצא מרשותו, ויש להאריך בזה ואכ"מ, אבל מ"מ לגבי דידן ודאי טעמא דאדם אוסר לכשיצא מרשותו היינו משום שבאמת יש בכוחו לאסור גם לאחר שיצא מרשותו, ובאמת גם מלישנא דהש"ס משמע דהנידון הוא האם יכול בשעה ראשונה לאסור גם כלפי שעה אחרונה ולא מצד הכלל דכיון דחל תו לא פקע, והדרא קושיא לדוכתה היכי מצי אסור הא באותה שעה העתידה כבר לאו דידיה הוי.

והוספתי בזה להסתפק, דאם גם נקבל דאפשר לאסור גם כלפי הזמן שיצא מרשותו יל"ע אם יוכל להישאל על הנדר לאחר שיצא החפץ ברשותו, דאיכא למימר דכיון שהוא הנודר לעולם יוכל לחזור ולהישאל על הנדר ואיכא למימר מאידך דכי היכי דאינו יכול לידור בשל חבירו על חבירו הי"נ אינו יכול להישאל היכא דכבר אינו ברשותו.

ויש מקום להביא ראייה לנידון זה מהא דאיתא בגמ' (דף נט.) דתרומה הוי דבר שאין לו מתירין, וקפריך דאשכחן דמצי לאיתשולי עלה, ומשני דהתם איירי בתרומה ביד כהן דלא מצי לאיתשולי עלה ומשו"ה הוי דבר שאין לו מתירין, והרי

ד

אשר מוכח עכ"פ לאורך הסוגיות דיש שייכות חזקה בין הקדש לנדר אשר מתמתה חשיב דיש בחפץ הנדור חפצא דקדושה ממש, דהיינו טעמא דבעינן התפסה בקרבן כיון דנדר מסתמך על הקדש, וזה לשון הר"ן בשבועות (דף ח. מדהרי"ף), שאיסור קדושה הוא שנמשך ונתפס [בנדר] ולא איסור גרידא, עכ"ל, וכן מוכח מהא דקתני ואייתנין לה לעיל דתפול הנאה להקדש דמשמע דיש שייכות בין נדר להקדש וכדלעיל, וגדולה מזו כתב הרא"ש שם (דף לג. ד"ה תפול) וז"ל, וצריך ליתנו להקדש לפי שאסר עליו הנאתו כהקדש הלכך כל הנאה הבאה לידו כהקדש הוא, ולא מצי להוליכה לים המלח דלאו כל כמיניה להפסיד ההקדש, עכ"ל, ודעת שפתיו ברור מללו דיש שייכות מובהקת בין נדרי איסור להקדש, וכן מוכח מהא דיש מעילה בקונמות וכדלעיל, וכן מהא דלקונם כללי יש פדיון כדאיתא בברייתא (דף לה.), וצ"ב מה היא השייכות בין נדר להקדש וכיצד נעשית ומה נפעל מחמת כן.

ה

והנה תמהנו בראשית דברינו הכיצד נאסר החפץ עצמו אם כל מה דשמעינן מקרא היינו דלא יחל דברו דלא משמע אלא איסור להפר הדיבור, ואכן לגבי הקדש עצמו אפשר לבאר זאת, דהנה אופן חלות הקדש לפי פשוטו הוא שדיבור האדם פועל חלות איסור וקדושה בחפץ, אמנם האמת נראית דאינו כן כלל, אלא שכשמקדיש את החפץ הרי הוא 'מייעד אותו להקדש' וממילא חל עליו הקדש, והיינו שמכח היותו בעלים על החפץ רשאי הוא להחליט ולקבוע את תפקיד וייעוד החפץ, וכשמקדישו הרי הוא מחליט שחפץ זה יעמוד לשימוש ההקדש, וחידשה תורה דחפץ המיועד להקדש חלין עליו דיני הקדש, ונמצא דעיקר דיבורו הוא ההחלטה להעמיד החפץ להקדש אלא שממילא חל ע"ז דין התורה להיות קדוש כיון שהוא חפץ העומד להקדש, ובזה מתבאר היטב השייכות בין איסור לא יחל דברו לדין האיסור החל בחפץ, דכל מה שחל איסור על החפץ היינו משום שאסור לו לחלל דברו בזה, וכיון שאסור לו לחלל דברו אזי חשיב דעומד החפץ באופן מוחלט להקדש ומשו"ה חל ע"ז דיני הקדש, ונמצא דלא יחל דברו הוי האמצעי לקבוע את החלטתו במסמרות שע"י כן יכול לחול ע"ז דיני הקדש.

אלא שכל זה אינו אלא בהקדש גמור, אבל גבי נדרי איסור יקשה לומר כן, דבשלמא גבי הקדש יש רשות הקדש ואיכא למימר דמייעד את החפץ שיעמוד לשימוש ולתועלת ההקדש וזהו הייעוד שמייעד את החפץ, אבל גבי נדרי איסור למה

קאמר וכיון דאיכא לדיבורא דהאי שייך ביה לא יחל, אלא ודאי הכא שאני כיון דיש כח לבעל החפץ לדבר את אותו הדיבור דמשו"ה צריך גם חבירו לקיים הדבר, וא"כ זה גופא צ"ב מהו הכח לדבר שמחמתו יכול לחייב אף אחרים לקיימו, וצ"ת.

וכמו"כ קשה מאד מה דקתני (דף לג.) המודר הנאה מחבירו וכו' ומחזיר לו את אבידתו, מקום שנוטלין עליה שכן [על השבת האבידה וכגון דהוציא עליה דמים] תפול הנאה להקדש, ע"כ, ועי"ש בסוגיית הגמ' בביאור הך דינא דמחזיר לו אבידתו, ומ"מ הא דקתני תפול הנאה להקדש קשה טובא דמאי שייטיה דהקדש להכא, והיה לו לומר דיפקיר המעות או כע"ז, או כמ"ש הרא"ש כאן (ד"ה תפול) והר"ן לקמן (דף לה.) דהול"ל יוליך הנאה לים המלח, עי"ש, ובאמת שם בגמ' (דף לה.) בעי לאוכוחי מינה דיש מעילה בקונמות עי"ש, ועכ"פ יש לברר דבר זה מפני מה יש ליתן ההנאה להקדש דוקא.

עוד יל"ע במאי דמבואר בגמ' (דף כח.): שיש חילוק בין היכא דאסר על עצמו חפץ של חבירו או של חבירו על עצמו וכל כע"ז דהוי נדר בדבר מסוים ומיוחד, לבין היכא דאסר חפץ שלו על כל העולם, ולשון הר"ן שם היא לחלק בין "קונם כללי" ל"קונם פרטי", דגבי קונם פרטי אין דין פדיון ולגבי קונם כללי יש דין פדיון, עי"ש, וכע"ז חילק הר"ן בפ' אין בין המודר (דף לה.) לענין מעילה, וחילוק זה צ"ב מהיכא תיתי לחלק בין נדרים אלו, הלא שניהם בכלל גדר נדר רגיל הוא ומנא לן לחלק ומה סיבת החילוק, ואף שהקונם הכללי דמי טפי לנדרי הקדש מה אכפ"ל בהא אחרי שסוכ"ס הרי הוא בגדר נדר איסור רגיל, וצ"ע בזה.

גם יש לתמוה במה דעיקר הנדר ע"י התפסה הוא כמ"ש הר"ן בריש מכילתין (דף ב. ד"ה האומר לחבירו מודרני) בזה"ל, והו' ידות משום דלא מסיק דבוריה למימר כקרבן, עכ"ל, וכן כתב בשבועות (דף ח. מדהרי"ף) ביותר מפורש [ואמנם ידוע מה שמקשין העולם סתירה בדברי הר"ן ממש"כ כאן למש"כ בתחילת דבריו דעיקר הנדר אף בלא התפסה, עי"ש, וכבר הק' כן המל"מ, ואין להאריך בזה כאן], וכ"פ הטור (יו"ד סי' ר"ד) וז"ל, עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפיס בדבר הנדור וכו' עכ"ל, והתפסה זו בהשקפה ראשונה תמוהה מאד, לשם מה אנו צריכים ליתן דוגמא ומשל לאיסור, דכיון שחידשה תורה דין נדר הרי שביד האדם לאסור הדבר ובמה שייך דבר זה להקדש, ואפילו נימא דשייך מאיזה טעם מה מועיל מה שאומר שדומה להקדש הלא סו"ס לא הוי הקדש, והדבר מוכרח להסבר.

פרטי, והנפק"מ למעשה היא דדין פדיון דשייך בקונמות לא איתמר אלא לגבי קונם כללי, וכן מעילה לא נאמרה אלא לענין קונם כללי, ומעתה נראה דבאמת רק גבי קונם כללי שאוסר החפץ על כל העולם בהכי חשיב שמכניס החפץ עצמו לרשות הקדש ובה שייך פדיון ומעילה וכיו"ב, אבל גבי קונם פרטי אכן אין הדבר כן ובאמת בקונם פרטי לא יהיה דין מעילה ופדיון.

אלא דא"כ יקשה, חדא דהא קס"ד דגמ' (דף לה.) דאיכא מעילה גם בקונם פרטי, וכגון ההיא דאמר ככרי עליך ונתנה לו במתנה, עיי"ש, ולהנ"ל היאך יתכן הדבר, וביותר יקשה דאם אכן בקונם פרטי לא שייך כה"ג א"כ חזרנו לאחורינו דצ"ב אמאי נאסר החפץ ואמאי בעינן התפסה ומדוע תפול הנאה להקדש וכו', דהא כל זה גם אקונם פרטי קאי.

ולזה יש להוסיף איזה דבר הנתפס בראשונה כחידוש אולם נראה נכון, דהנה מצאנו בכמה מקומות דאם יש פסול בחלק מקבוצה מסוימת כל הקבוצה פסולה, וכגון מה שמצינו גבי עדות (מכות דף ה:) דבנמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות כולם בטלה אף שמלבדו יש ביניהם עוד שני עדים כשרים, וצריך להסביר טעם הדבר, ויש שפירשו בזה דפסול עדות לא הוי 'העדר סיבה להאמין' את הפסול אלא 'סיבה שלא להאמינו', וכיון שהכת היא כת אחת אזי חשיב שיש סיבה כנגד הכת כולה לפוסלה, ויש להאריך ואכ"מ, ומבואר עכ"פ דיתכן שסיבת פסול תשפיע מאחד על חבריו לא מחמת עצמו אלא מחמת חבריו כיון שהם עומדים בחבורה אחת, ויש שפירשו כן גם גבי צרת ערוה [עכ"פ לשיטת התוס' בריש יבמות (דף ב. ד"ה עד) והרמב"ן בסוגיית צרת סוטה (דף י"א)] ובמק"א הארכתי בזה, וכע"ז יתכן לפרש גם דינא דטומאה בכל מקום, דהנה הנטמא נטמא ע"י איזה חיבור לדבר המטמא וכגון מגע או הימצאות משותפת באהל וכיו"ב, ולפי פשוטו אופן ההיטמאות היינו שהטומאה עוברת מאחד לשני ע"י החיבור, אולם יתכן לפרש באופן אחר, דלעולם סיבת הטומאה היא בדבר המטמא לבדו, אלא שהנטמא כשמתחבר לדבר המטמא באיזה אופן נעשה בכך כעין מקשה אחת עם הדבר המטמא וכיון שבדבר המטמא ישנה סיבה לטומאה ה"נ בדבר המחובר אליו וכמ"ש דכשיש סיבה לפסול או כע"ז על חלק מן הדבר כולו אזי כל הדבר מושפע מזה, ושמא יש לפרש ע"פ יסוד זה גם דינא דתוספת שבת שאף שאין זה 'יוס' שבת אבל יש בזה מקדושת שבת כיון שמחברה עם השבת, ודו"ק היטב בכל זה.

מייעדו, הלא אין האיסור רשות בפנ"ע ששייך לומר שעבורה ולתועלתה ולשימושה הוא מייעד את החפץ וא"כ מה ייעוד שייך בחפץ לענין איסור, וא"כ נצטרך לכאורה לשוב לביאור הפשוט דחלות נדר היינו שמחיל איסור בחפץ ולא היינו ייעוד החפץ וממילא חייל ביה איסור.

1

מיהו כיון דנתברר לן דנדרי איסור מישך שייכי לנדרי הקדש באיזה אופן, אית לן למימר דמשו"ה שפיר שייך בהו ג"כ ענין ייעוד החפץ מחמת כן, ובביאור הך מילתא נראה, דהנה לכשנתבונן נמצא דרשות הקדש היא רשות מחודשת, דאע"פ שאין כאן אדם שהוא הבעלים על הממון אפ"ה שייך בעלות ורשות ממונית להקדש, ומ"מ ודאי דאיתא להך רשות דהא כל ענין המעילה ו'ממון גבוה' וכללא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, כולם הם דברים השייכים לבעלות של ההקדש, ואפילו שיעבוד איכא להקדש וכגון ההיא דפ' האשה נקנית (קידושין דף יג:) דהאשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה ובעי למיתלי לה בפלוגתא דשיעבודא דאורייתא או לאו דאורייתא, עיי"ש, אלמא רשות הקדש היא רשות ממונית לכל דבר, והנה כל נדרי הקדש היינו שמקדיש דבר להיות שייך להקדש, וכאן יש לבוא ולחדש דנדרי איסור הם גם כע"ז אלא בהפרש אחד, דנדרי איסור אינם נתינת הממון להיות ב'בעלות' ההקדש אלא להיות ב'רשות' ההקדש גרידא, וכמו שמצינו בכל דוכתי דיש חילוק בין דבר 'שלו' לדבר ש'ברשותו' (ועי' ב"ק דף סט:) ה"נ הכא, וזהו החילוק בין נדרי הקדש לנדרי איסור דנדרי הקדש נעשים שייכים ממש להקדש ונדרי איסור אינם אלא עומדים להיות ברשות ההקדש גרידא ולא בבעלות ההקדש, ומעתה כי היכי דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט לענין הקנאה גמורה להקדש ה"נ אמירה לגבוה מהניא להכניס הממון או החפץ לרשות הקדש בלא שייחפך להיות שייך להקדש ממש, ומ"מ איסור רמי עליה מחמת כן דהא ברשות הקדש היינו בשליטת הקדש וכי היכי דא"א ליטול חפץ מן השואל או השוכר אע"ג דאינו שלהם אלא ברשותם ה"נ א"א ליטול את הנמצא ברשות הקדש אף שאינו של הקדש, ודו"ק.

אלא דזה שפיר דמי לגבי האוסר חפץ שלו, אבל האוסר ממון אחרים עליו איככה נוכל לומר שמכניס לרשות הקדש דבר שאינו שלו, ולשם כך עלינו לשוב למה שהבאנו לעיל דיש חילוק בין קונם כללי לפרטי, דקונם כללי היינו שאוסר חפץ שלו על כל העולם וקונם פרטי היינו שאוסר חפץ שלו על חבריו לבדו או חפץ של חבריו אוסר על עצמו דזה חשיב קונם

להכניס החפץ לרשות הקדש היינו משום קרא דבל יחל, אבל מ"מ אחרי דאיכא בל יחל נעשה שינוי בחפץ עצמו ולא בדין הגברא גרידא דכעת הלא נמצא החפץ עצמו ברשות אחרת והיינו רשות הקדש ומהאי טעמא הוא דמחשבינן ליה איסור חפצא, ואחרי שנמצא החפץ ברשות הקדש חלין עליו מקצת דיני הקדש ע"י כן ומשו"ה הוא נאסר על האדם.

ובזה מתבאר דעת הר"ן דשייך להיות בל יחל על חבירו אע"פ שלא הוא דיבר אלא המדיר וכמ"ש לעיל דיש למדיר 'כח לדבר' באופן המחייב את המודר, דהיינו משום שכל הנדר היינו קביעת ייעוד החפץ להקדש ודבר זה הוא זכותו של הבעלים לעשותו, ואחרי שהבעלים הגדיר את החפץ כך אזי ודאי שצריכים שאר העולם להתנהג בחפץ זה עפ"ז, ומה שהוצרך הר"ן לפרש כן את הפסוק דלא יחל אדיבור קאמר היינו משום דבלא"ה לא נתפרש איסור אחר לזה דלא מסתבר שייחשב גזל אם לא יעשה דהא מיירי אפילו בכה"ג דנותן לו הבעלים רשות להשתמש, ומשו"ה הוצרך הר"ן לפרש דגם האיסור גופיה קאי אמודר ג"כ.

ואחכ"ז יש לפרש ג"כ הטעם דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, דאם אכן הוי איסור בעלמא דרמי אחפצא יש לדון שיפקע כיון שכל עצמו אינו אלא מכוחו של בעל החפץ וזה כבר אינו בעל החפץ, אבל לאחר שנתברר דסיבת האיסור היא משום דהוי ברשות הקדש א"כ כי היכי דהמשכיר או משאיל את כליו ובתוך הזמן מכרם אין השכירות והשאילה פוקעים מחמת כן כיון דהוי שליטה אמיתית בחפץ, ה"נ הכא כיון דהוי ברשות הקדש אין המכירה מפקעת את האיסור.

ובזה נפתח שער לפשוט הספק שנסתפקנו לעיל היכא דמכר החפץ הנדור לחבירו אם יוכל להישאל על הנדר, דלפ"ד יצטרך להיות שכיון דהנדר הוי מסירה לרשות הקדש א"כ כי היכי דמי שהשכיר ומכר דהשתא השוכר מחויב לקונה הי"נ אין לנודר יכולת להתיר הנדר כיון דהוי ברשות הקדש שלא מכוחו אלא מכח הבעלים החדש, אלא דאינו פשוט דאכתי יש לעי' בגדרי שאלה והיתר נדרים, וקיצרנו מאד בכל היסודות הנ"ל והראיות, ויש עוד להאריך הרבה אלא שתם הגליון.

ומעתה יש לפרש כן גם גבי קונם פרטי, דהן אמנם דא"א להחשיבו כנכנס לרשות הקדש ממש שיהיה בזה דיני מעילה וכיו"ב כשם שביארנו גבי קונם כללי, מ"מ אין כוונתנו להפקיע לגמרי את רשות ההקדש מן הדבר הנדור, אלא ודאי עצם מה שהעמיד וייעד הדבר להיות תחת שליטת ההקדש זה ג"כ חשיב כברשות ההקדש במקצת, אלא דבזה לא סגי להיחשב ברשות הקדש לדיני ממונות וכיו"ב אבל מ"מ בהא כבר אפשר לומר דכיון שיש סיבת קדושה בהקדש גופו אזי גם הנספח אליו ונמצא תחת שליטת ההקדש גם בו יש סיבת קדושה וכמו שנתבאר לעיל, אלא דכאמור אי"ז סיבה עצמית אלא מחמת ההקדש ולכן לא הוי כקדושת הקדש ממש אבל מ"מ מקצת קדושה יש בזה לאסור הדבר בשימוש וכן לכל הני מילי הנ"ל, וכמדומה שדברים אלו הם משמעות לישניה דהר"ן הנ"ל בשבועות ד"איסור קדושה הוא שנמשך ונתפס", ואע"פ שהדברים מחודשים המה מ"מ לענ"ד נראה שאין מנוס מלפרש כן.

והשתא אם כנים כל הדברים הנ"ל שפיר דמי הא דבעינן התפסה בנדר, דאופן יצירת הנדר צריכה להיות באופן שמכניס החפץ לרשות הקדש ממש, ולכן צריך שיאמר שהדבר אסור כהקדש דהיינו שאינו מקדישו ממש אבל רוצה שיהיה ברשות הקדש, כן נראה בביאור דינא דהתפסה, ונראה דזהו שכתב הר"ן הנ"ל בשבועות בתוך דבריו בזה"ל, דעיקר נדר האמור בתורה היינו שתלאו בדבר הנדור וכו' אבל בלא התפסה א"א לו לאסור את המותר אלא מפני שקדש עושה חליפין אף הוא יכול להתפיס איסורו וכו', עכ"ל, והיינו דכל מה ששייך לאסור את המותר היינו מחמת מה שמקשר זאת להקדש וזה נעשה כפי שביארנו.

ז

העולה מכל הנ"ל, דאיכא למימר דגדר נדר הוא שהנודר מחליט ומסכים בדעתו שהחפץ או אותו חלק בחפץ שאותו רוצה לאסור יהיה ברשות הקדש, ומשו"ה בעינן התפסה דבלא התפסה אינו מכניס החפץ לרשות הקדש, אלא דלא סגי במה שמחליט בדעתו ואומר בפיו להכניס החפץ לרשות הקדש דהא סו"ס בכל מקום צריך איזה מעשה קנין או מעשה הכנסה לרשות והכא ליכא מידי, ולזה אתי קרא דלא יחל דברו דאחרי שאסור לו לחלל דיבורו אזי יש גמירות דעת מושלמת להכנסה לרשות והוי כעין מעשה קנין ומשו"ה מהני, וכמ"ש הרא"ש (דף כט:.) דכל דינא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט היינו משום קרא דמוצא שפתיך תשמור דמשו"ה לא מצי למיהדר ביה, והכי נמי הכא כל מה דמועיל אמירתו